

Trammenland

Een digitale lesmodule over veilig omgaan met de tram

Handleiding voor docenten

Inhoudsopgave

Inleiding	1
Trammenland binnen het onderwijs	2
Opbouw van de website	5
Persoonlijkheidstest	6
Verkeersregels	7
Weetjes	8
Routespel	8
Lessuggestie van een uur	9
Colofon	11

INLEIDING

(Bijna)brugklassers vormen een kwetsbare groep in het verkeer. Ze gaan (bijna) naar de middelbare school en krijgen van hun ouders meer ruimte om zelfstandig aan het verkeer deel te nemen. Daarnaast leggen ze grotere afstanden af om naar school te gaan. De kans is groot dat ze in het verkeer te maken gaan krijgen met trams.

Om hen bewust te maken van de risico's en hen te leren hoe deze te vermijden lieten Metropool Regio Den Haag en Vervoerregio Amsterdam de educatieve website Trammenland ontwikkelen. Met dit educatief materiaal leren we hen welke regels er gelden voor een tram, welk gedrag voor extra risico zorgt en hoe je je in de buurt van een tram het beste kunt gedragen.

De site heeft in 2020 een renovatie ondergaan en bestaat inmiddels uit de volgende onderdelen: een persoonlijkheidstest, een verkeersquiz, weetjes en een routespel waar alles in samenkomt.

In deze handleiding doorlopen we achtereenvolgens hoe het materiaal van Trammenland zich verhoudt tot het curriculum, hoe de verschillende onderdelen het beste kunnen worden aangeboden in de klas en hoe een mogelijke les met een duur van een uur er uit zou kunnen zien.

Trammenland binnen het onderwijs

DOELGROEP

Trammenland is ontwikkeld voor leerlingen van groep 7 en 8 van het primair onderwijs en alle brugklasleerlingen van het voortgezet onderwijs.

Veel kinderen die naar een middelbare school gaan in regio Amsterdam, Rotterdam, Utrecht of Den Haag zullen dagelijks op weg naar school te maken krijgen met trams. Uit onderzoek blijkt dat jongeren veelal niet in staat zijn om risico's juist in te schatten. Ook overschatten zij zichzelf vaak. Externe factoren zoals groepsdruk en smartphones vormen extra risico's. De tram is een relatief voorspelbare en daarom veilige verkeersdeelnemer. Maar de tram heeft een lange remweg en kan helaas niet uitwijken. Daarom wijst Trammenland jongeren op risicovolle situaties en maakt ze bewust van hun eigen verantwoordelijkheid op het gebied van veiligheid in het verkeer.

DOELSTELLINGEN

Het hoofddoel van Trammenland is leerlingen bewust te maken van de risico's waar ze mee te maken kunnen krijgen als zij trams tegenkomen en hoe zij die risico's kunnen vermijden.

De subdoelen die bijdragen aan het bereiken van dat hoofddoel zijn:

- De leerlingen kennen de verkeersregels die betrekking hebben op de tram.
- De leerlingen weten dat de tram specifieke eigenschappen heeft, zoals een langere remweg, een grote massa en niet kan uitwijken.
- De leerlingen begrijpen het belang van veilig gedrag bij een halte.
- De leerlingen weten hoe ze zelf een bijdrage kunnen leveren aan de verkeersveiligheid.

AANSLUITING BIJ KERNDOELEN

Primair onderwijs

In het primair onderwijs levert Trammenland een bijdrage aan het bereiken van de volgende kerndoelen:

Oriëntatie op jezelf en de wereld

- 34: De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.
- 35: De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.

Voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs speelt Trammenland een rol bij het verwezenlijken van de volgende kerndoelen:

Mens en natuur

- 35: De leerling leert over zorg en leert zorgen voor zichzelf, anderen en zijn omgeving, en hoe hij de veiligheid van zichzelf en anderen in verschillende leefsituaties (wonen, leren, werken, uitgaan, verkeer) positief kan beïnvloeden.

Mens en maatschappij

- 42: De leerling leert in eigen ervaringen en in de eigen omgeving effecten te herkennen van keuzes op het gebied van werk en zorg, wonen en recreëren, consumeren en budgetteren, verkeer en milieu.

AANSLUITING BIJ VAKKEN

Primair onderwijs

Binnen het primair onderwijs kan Trammenland behandeld worden als invulling voor de verkeerseducatielessen. Trammenland kan delen uit de reguliere methode vervangen of als aanvulling op de reguliere methode ingezet worden.

Voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs past Trammenland met name goed in de mentorlessen. Ook kan de inhoud gebruikt worden in het vak Maatschappijleer, aangezien de persoonlijkheidstest de zelfkennis van de leerlingen vergroot op het vlak van risicogedrag.

GEDRAGSWETENSCHAPPELIJKE UITGANGSPUNTEN EN INZICHTEN

De vorige versie van Trammenland richtte zich vooral op kennen en kunnen. Leerlingen leren wat risicovolle situaties zijn en hoe ze daarmee om moeten gaan. Maar dat lijkt niet voldoende. Leerlingen moeten namelijk ook de juiste keuzes willen maken. Ze weten wellicht dat ze nooit door rood moeten lopen en kunnen dat ook zeker, maar dat betekent niet dat ze het nooit doen. Factoren als groepsdruk, haast, puberteit, en desinteresse vergroten de kans op onverantwoordelijk gedrag.

In de nieuwe versie van Trammenland richten we ons daarom ook op willen. Dat doen we door de opdrachten te personaliseren, maar we passen ook een aantal gedragsveranderingstechnieken toe die de motivatie – bewust of onbewust – kunnen vergroten om de juiste keuzes te maken in het verkeer. Hieronder benoemen we er drie.

Self-persuasion

Self-persuasion ('zelfovertuiging') is een veelgebruikte veranderingstechniek die mensen – in dit geval leerlingen – zichzelf laat overtuigen om ander gedrag te vertonen. De kans op gedragsverandering is veel groter als je zelf redenen geeft om ander gedrag te vertonen, dan wanneer ze je worden aangereikt. In het routespel zitten animaties verwerkt waar de leerlingen hun eigen visie op moeten geven. Deel van de opdracht is om het gewenste gedrag in de context van de animaties te benoemen.

Fear-appeals

Het inzetten van fear-appeals houdt in dat je de ander confronteert met een doemscenario. Deze strategie kan effectief zijn, als we daarnaast ook aandacht besteden aan handelingsperspectief. De effecten van fear-appeals zijn wisselvallig: voor de één werkt een fear-appeal heel motiverend, de ander sluit zich er juist door af. In dit lesmateriaal zitten animaties verwerkt die een mogelijk slechte afloop suggereren. Uiteraard is het raadzaam om deze animaties klassikaal te bespreken en de leerlingen het handelingsperspectief dat ze hebben zelf te laten benoemen.

Reflectie, inzicht, gedrag

Om leerlingen op het goede pad te zetten wat betreft risicomijdend gedrag, is het belangrijk om eerst vast te stellen hoe zij tegen risicogedrag aankijken. De eerste vraag die gesteld moet worden als zij met risicogedrag worden geconfronteerd, is dan ook: 'Hoe groot is de kans dat jij dit ook zou doen?' Daarna volgt de route naar inzicht: 'Welke factoren zorgen ervoor dat hier een risicovolle situatie ontstaat?' Als die vraag is beantwoord, kan worden besloten met de gedragsvraag 'Welk gedrag is wél gewenst?'

Deze drietrapsraket is het uitgangspunt geweest voor de vragen die de leerlingen moeten beantwoorden over de animaties in het routespel.

Implementatie-intenties

Een effectieve methode om leerlingen van gewoontes af te helpen die tot risicovolle situaties kunnen leiden, zijn zogenaamde Implementatie-intenties. Je hersenen activeren constant automatische handelingen, ook op de fiets. Met implementatie-intenties zet je daar automatische handelingen tegenover. Een implementatie-intentie is een als-danplan: Wanneer X gebeurt, dan doe ik Y.

Een voorbeeld: iemand die het voornemen heeft na voetbal te gaan studeren en dit voornemen ook echt wil opvolgen, kan dat de volgende implementatie-intentie uitspreken: Als ik thuis kom van voetbal, dan ga ik om 14.00 uur leren voor mijn examen Nederlands. Deze techniek is erg effectief, omdat je hersenen je naar je bureau sturen op het moment dat jij thuiskomt van voetbal.

Deze techniek kan gebruikt worden in de les. Laat leerlingen zelf een implementatie-intentie formuleren over hun gedrag rond trams.

AANSLUITING BIJ VERKEERSVEILIGHEIDSPROGRAMMA'S

SCHOOL op SEEF

Trammenland conformeert zich aan en maakt deel uit van het programma SCHOOL op SEEF. School op Seef helpt leerlingen van basisscholen om zich veilig en verantwoord te gedragen in het verkeer. Het programma geeft de (verkeers)leerkracht alle hulpmiddelen om met verkeersveiligheid aan de slag te gaan. School op Seef zorgt ook voor samenwerking tussen scholen, ouders en gemeente. Samen checken ze de routes in de buurt, de verkeerslessen op school en de kennis en het gedrag van de leerlingen. Als school kun je een SCHOOL op SEEF-verkeersveiligheidslabel aanvragen. SCHOOL op SEEF is een initiatief van het Regionaal Ondersteuningsbureau Verkeersveiligheid Zuid-Holland. Bekijk voor meer informatie de website www.schoolopseef.nl.

Totally Traffic

Het educatiemateriaal van Trammenland sluit aan bij Totally Traffic (TT). Totally Traffic is het structurele programma voor verkeersveiligheid en verkeerseducatie dat zich richt op jongeren van 12 tot en met 18 jaar. Om de verkeersveiligheid onder deze jongeren te vergroten, biedt TT gratis verkeerseducatie aan, specifiek gericht op het voortgezet onderwijs.

Opbouw van de website

De website van Trammenland heeft een eenvoudige opbouw. Hij bestaat uit de volgende onderdelen:

- Een persoonlijkheidstest
- Verkeersregels, waaronder een quiz en een overzicht met regels valt
- Weetjes, zowel over de (remweg van de) tram als over de geschiedenis
- Een routespel

SAMENHANG

Er is een logische samenhang tussen deze onderdelen: de Persoonlijkheidstest neemt de gedragscomponent voor zijn rekening, Verkeersregels beslaat het stuk kennis over regels in het verkeer en in het routespel komen deze twee samen. Het onderdeel Weetjes biedt extra verdieping op het gebied van het rij- en remgedrag en de geschiedenis van de tram.

Hieronder volgt voor elk onderdeel een uitleg met enkele lessuggesties hoe het onderdeel aan de klas kan worden aangeboden.

PERSOONLIJKHEIDSTEST

Uitleg over het onderdeel

De persoonlijkheidstest is zowel online als op papier te maken. Hij is opgebouwd uit 16 vragen die steeds met vijf voorgeprogrammeerde antwoorden te beantwoorden zijn: helemaal eens, beetje eens, neutraal, beetje oneens en helemaal oneens.

De vragen gaan over dagelijkse situaties waarin leerlingen zich kunnen herkennen. Ze gaan over zaken als intro- en extravertie, nauwgezetheid, het opzoeken van spanning, het openstaan voor nieuwe dingen en de omgang met regels. Op basis van de antwoorden die de leerlingen kiezen, kan de test resulteren in drie verschillende profielen:

- De behoedzame
- De overweger
- De sensatiezoeker

De behoedzame kenmerkt zich door zoveel mogelijk risico's te vermijden. De overweger mijdt risico's waar het kan, maar kan zo nu en dan impulsief uit de hoek komen, al dan niet geïnspireerd door anderen. De sensatiezoeker is 'altijd' op zoek naar nieuwe impulsen en zoekt het risico op.

Risico nemen

Het nemen van risico is niet per se een negatieve zaak. Leerlingen zitten in de ontdekkingsfase van hun leven en moeten er nog achter komen wie ze zijn, wat ze kunnen en hoe de wereld om hen heen in elkaar zit. Risico nemen vervult een rol bij het leren vaststellen waar de grenzen liggen. Leerlingen die extravert zijn, het niet altijd zo nauw nemen met de regels en wel van een risicotje houden, krijgen veel feedback op al deze zaken en kunnen veel leren over zichzelf, de ander en de wereld.

In de buurt van trams is er echter geen ruimte voor het nemen van risico. Een aanrijding kan immers tot zwaar letsel of zelfs overlijden leiden.

De boodschap van Trammenland is dan ook: risico nemen heeft zeker positieve kanten, maar in de buurt van trams moet je elk risico vermijden.

De persoonlijkheidstest in de les

De persoonlijkheidstest is een goed startpunt voor een les over trams in het verkeer, omdat de test inzichtelijk maakt hoe de leerling zich verhoudt tot het nemen van risico. Risicogedrag en onoplettendheid vergroten de kans op ongelukken aanmerkelijk. Dat is een erg belangrijk inzicht voor kinderen en jongeren. Wanneer zij zich bewust zijn van de gevaren rond trams en van hun eigen hang naar risico, zullen zij net dat tikkeltje voorzichtiger zijn dat ervoor zorgt dat er geen ongelukken gebeuren.

Daarnaast kan de persoonlijkheidstest in de klas een interessant uitgangspunt zijn voor een gesprek over karakter in relatie tot het verkeer. Wie in de klas ziet zichzelf als risicomijder of -nemer? Wat zijn de voor- en nadelen van het nemen van risico? En waarom is het juist zo gevaarlijk om risico te nemen (of niet goed op te letten) in de buurt van trams?

VERKEERSREGELS

Uitleg over het onderdeel

Onder het onderdeel Verkeersregels vallen een verkeersquiz en een overzicht met regels. De leerlingen leren over:

- De snelheidsregels van de tram
- De voorrangregels rond trams
- Verkeersborden die relevant kunnen zijn in situaties met trams

De quiz is in lengte aanpasbaar: men kan voor tien, twintig, dertig of veertig vragen kiezen. Ook is er de mogelijkheid tot het beginnen met drie oefenvragen. Bij elke vraag kan gekozen worden uit twee antwoorden. De leerling ontvangt direct na de vraag feedback op zijn of haar antwoord. Aan het eind van de quiz komt in beeld hoeveel vragen goed zijn beantwoord.

De bijzondere status van de tram

Trams hebben een bijzondere status in het verkeer. Zo hebben ze op een gelijkwaardige kruising altijd voorrang, of ze nou van links komen of van rechts. Het is belangrijk om te weten welke regels gelden voor trams. Zo voorkom je dat je verkeerde aannames doet over hun rijgedrag.

De verkeersregels in de les

Het overzicht met de regels leent zich voor een klassikale bespreking. Zo zouden de voorrangregels uitstekend kunnen worden op een whiteboard. De selectie verkeersborden is vrij uitgebreid. Hier zou een steekproefsgewijze behandeling goed kunnen werken.

De verkeersquiz kan zowel individueel, in tweetallen als klassikaal worden gedaan. Bij een klassikale behandeling kan bijvoorbeeld een variant petje-op-petje-af worden gespeeld: welke leerling komt het verst in de quiz zonder fouten te maken?

WEETJES

Uitleg over het onderdeel

In het onderdeel Weetjes kunnen de leerlingen lezen over het rij- en remgedrag en de geschiedenis van de tram. Het onderdeel is niet alleen bedoeld ter verdieping, maar heeft ook een bewustmakende rol. Wanneer je leest over het gewicht van een tram, begrijp je waarom zo'n gevaarte er relatief lang over doet om tot stilstand te komen.

ROUTESPEL

Uitleg over het onderdeel

In het routespel komt alles wat de leerlingen tot dan toe op Trammenland hebben geleerd bij elkaar: het kennisdeel van de verkeersquiz en het gedragsdeel van de persoonlijkheidstest. In het routespel legt elke deelnemer -er kunnen maximaal vier spelers of teams deelnemen- een route af naar school. Eerst kies je een personage, daarna je vervoersmiddel: je kunt per fiets, te voet of per tram naar school gaan. Onderweg krijg je vragen voorgeschoteld uit de verkeersquiz en bekijk je filmpjes waarin jouw personage zich in gevaarlijke situaties begeeft waar een tram bij betrokken is. Na elk filmpje moet je je een mening vormen: is het gedrag van de persoon in de film verantwoord of niet?

Aan het eind van de route bereik je de school en volgt er een eindoordeel over je kennis en inschatting van de situaties in de film.

Het routespel in de les

Het routespel biedt ruimte aan maximaal vier spelers of teams: het kan dus individueel, in tweetallen, drietallen of groepjes van vier gespeeld worden. (Uiteraard is het ook mogelijk om het spel klassikaal te spelen. In dat geval kan de klas steeds om een antwoord of om haar mening worden gevraagd.)

Het spel is te spelen met of zonder werkblad. (De optie 'zonder werkblad' is er alleen als de leerlingen het spel individueel spelen.) Spelen de leerlingen met het werkblad, dan beantwoorden zij een aantal vragen over de filmpjes op het blad. Spelen ze zonder werkblad, dan krijgen ze bij elk filmpje de keus uit twee meningen. Het werkblad kan gedownload worden in de docentenomgeving van de website.

Uiteraard lenen met name de filmpjes zich ervoor om klassikaal na te bespreken. Ze brengen immers situaties in beeld waar de leerlingen ook mee te maken zouden kunnen krijgen.

Lessuggestie van een uur

WERKVORMEN

- Introductie, verkeersregels, verkeersquiz en slot: klassikaal
- Persoonlijkheidstest: individueel
- Routespel: in groepsverband

BENODIGDHEDEN

- op het digibord: de website www.trammenland.nl
- ruimte op een whiteboard om voorrangregels uit te leggen
- voor elk groepje een uitgeprint werkblad voor het routespel
- persoonlijkheidstest: voor elke leerling een uitgeprinte persoonlijkheidstest
- routespel: voor elk groepje een device, bij voorkeur een laptop

INTRODUCTIE

Begin de les met de site van Trammenland op het digibord.

Opties voor een introductiegesprekje:

- PO: Vraag de leerlingen naar de route naar hun (mogelijke) toekomstige middelbare school. Komen ze dan trams tegen?
- VO: Vraag hen naar hun ervaringen met trams in de stad.

PERSOONLIJKHEIDSTEST

Vertel over de persoonlijkheidstest. Toon het startscherm van de test op het digibord.

Laat de leerlingen de test doen. (Heeft elke leerling één device, dan gaat dit vlot. Is er één device per groepje, dan duurt het langer. Overweeg in dit geval om de test op papier te laten maken.)

Vraag de leerlingen nadat ze de test hebben gemaakt om hun uitkomst.

- Welk profiel hebben ze?
- Herkennen ze zichzelf in dat profiel?
- Wat vinden ze van dat profiel? Zijn ze er blij mee? Of hadden ze liever een ander profiel gehad?
- Waarom zou zo'n persoonlijkheidstest op een site over trams staan?

VERKEERSREGELS

Ga met het digibord naar 'verkeersregels'. Klik daarbij eerst op 'regels bekijken'. Behandel klassikaal de regels onder 'tramregels' en 'voorrang'. (Gebruik eventueel een whiteboard om dingen toe te lichten.)

Laat de leerlingen in hun groepje kort de verkeersborden doornemen of doe klassikaal een steekproef: kies enkele borden uit en vraag willekeurige leerlingen of zij de betekenis kennen.

Ga met het digibord naar de quiz. Speel klassikaal de drie oefenvragen.

Speel de quiz in de vorm van petje-op-petje-af. (Wie de vraag fout beantwoordt, valt af.) Kijk wie het verst komt. Bespreek de quiz kort na:

- Wat voor scores hebben ze gehaald?
- Zaten er verrassende dingen tussen?
- Welke tramregel vinden ze het belangrijkste na het spelen van deze quiz?

HET ROUTESPEL

De klas is nu klaar voor het routespel. Maak groepjes van drie of vier leerlingen. Leg daarna uit dat ze een spel gaan spelen, waarbij ze een route door een fictieve stad moeten afleggen van huis naar school. Onderweg komen ze vragen en situaties tegen.

Laat op het digibord zien hoe ze het spel moeten starten:

- Selecteer het aantal teams in je groepje
- Zet de 'werkbladknop' in de juiste stand
- Klik op 'verder'
- Nu moet elk team achtereenvolgens een naam, een personage en een manier van vervoer kiezen. (Alleen de fiets kan twee keer worden gekozen.)

Als het spel begint, is onder in beeld te zien wie aan de beurt is. Op de kaart boven in beeld zijn hun routes te zien. Er knippert daar altijd een bolletje. De deelnemer die aan de beurt is moet daarop klikken en dan komt de volgende vraag of situatie in beeld.

- Let op: voor de situatie filmpjes hebben de leerlingen het werkblad nodig. Ze krijgen na het zien van het filmpje maximaal 3 minuten de tijd om de vragen te beantwoorden die daarop staan. Die vragen zijn ook zichtbaar op het scherm.

- De leerlingen mogen uiteraard met elkaar overleggen tijdens het spel.

Loop rond tijdens het routespel en luister mee. Meng je eventueel in discussies met kritische vragen of vraag door als je iets bijzonders hoort.

Trammenland

Een digitale lesmodule over veilig omgaan met de tram

SLOT

Vraag de leerlingen naar hun ervaringen tijdens het routespel:

- In welke situaties herkenden ze zich? En in welke niet?
- Over welke situaties kregen ze discussies met elkaar?

Laat dit gesprek overgaan in een algemeen reflectiegesprek

- Wat is hun conclusie over risicogedrag in de buurt van trams?
- Kijken ze na het doorlopen van deze site anders aan tegen de aanwezigheid van trams in hun stad?
- Wat zouden ze iemand adviseren die nog wel risicogedrag vertoont in de buurt van trams?

Colofon

Trammenland (www.trammenland.nl) is een initiatief van Metropoolregio Rotterdam Den Haag en vervoerregio Amsterdam en werd ontwikkeld door Podium, Bureau voor educatieve communicatie.

www.mrdh.nl

www.vervoerregio.nl

www.podiumvooronderwijs.nl

